

C. H. P.
GENEL SEKRETERLİĞİ
YAYIN BÜROSU

C. H. P.'nin
Temel İlkelerinden.

— DEVLETÇİLİK
— HALKÇILIK

Cumhuriyet Halk Partisi, 1965 genel seçimlerine girerken, memleketin siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunları ve bunların çözüm yolları hakkındaki görüşlerini Seçim Beyannamesi ile halk oyuna sunmaktadır.

Ayrıca yayınlanan bu bir seri broşürde ise, Seçim Beyannamesindeki konulardan bir kağıt ele alınarak daha geniş ölçüde açıklanmıştır. Bunlar, bir süreden beri halk oyun-da tartışma konusu olan memleket sorunları ile ilgilidir. Halk oyu, siyasi partilerin bu çeşit konulara daha geniş açıklama imkânı sağlayan bu broşürlerde yer verilmiştir.

Bu ilk broşürde devletçilik ve halkçılık konuları ele alınmıştır. Burada C.H.P. nin devletçilik anlayışının ekonomik ve sosyal yönleri ortaya konmakta, halk oyun-da tartışılan kamusal ve özel teşebbüsün kalkınma-mızdaki yeri ve karşılıklı ilişkileri sorunu karşısında C.H.P. nin görüşü açık bir surette belirtilmektedir. Halkçılık ilkemize ayrılan kısımda, halkçı anlayışımız, siyasi rejim konusunu ile ilgili yönü kadar ekonomik ve sosyal politikamızı etkileyen yönleriyle de açıklanmaktadır.

C.I.P. Programının 5 inci (DEVLETÇİLİK) Maddesi :

DEVLETÇİLİK

Madde 5 — Devletçiliğimiz, millî tarihimizin zaruretlerine, memleketi iktisaden süratle kalkındırmak ihtiyacına ve milletimizin yaşama şartlarının sosyal adalet ve sosyal emniyet içinde yükseltilmesi lüzumuna dayanan içtimai ve iktisadi bir prensiptir.

a) Partimiz, aşağıda sayılmış olan işlerin münhasıran devlet elinde bulunmasını zarurî sayar.

1 — Ana harp sanayii,

2 — Ağır sanayi,

3 — Büyük enerji santralleri,

4 — Büyük sulama, göl ve bataklıkları kurutma gibi bayındırlık işleri,

5 — Stratejik madenlerle miktar ve çeşidi itibariyle, inhisar mahiyetinde madenler ve maden kömürü işletmesi,

6 — Kamu hizmetleri ile ilgili ulaştırma işleri ve P.T.T.,

7 — Petrol işletmesi (şahsî teşebbüsle ortaklık caizdir).

b) Yukarıdaki (a) bendinde sayılmış işlerin dışınca kalanlar hususî teşebbüse bırakılmıştır.

Partimiz bu çeşit işlerin özel teşebbüs tarafından kurulmasını, Devlet tarafından bu teşebbüslerin teşvik edilmesini, korunmasını ve bunlara gerekli yardımlarda bulunulmasını millî refah hamlesinin esaslı şartı olarak kabul eder.

c) Partimiz, âmme menfaatlerinin gerektirdiği kayıtlar dışında, hususî teşebbüsün tam bir emniyet ve serbestlik içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri almakta Devleti vazifeli telâkki eder.

Devlet, kendi sahasına giren kollardan elde ettiği istihsal ve müstahsili korumak maksadı ile müdahale alış ve satışları için kurduğu veya kuracağı müesseselerin yapacakları alış ve satışlar müstesna ticaretle meşgul olmaz ve bu maksatla tesisler vücuda getirmez.

ç) (a) bendinde sayılan işlerin dışında kalmakla beraber özel teşebbüsün başarmağa imkân bulamadığı veya yeter derecede başaramadığı veya hiç girişemediği teşebbüslerin millî ekonomimiz ve sosyal şartlarımız bakımından elzem olanlarını özel teşebbüs bu sahalarda çalışmaya muktedir oluncaya kadar kurup işletmekte devlet vazifelidir.

Sosyal maksatlı devlet yatırımlarında rasyonel çalışma esas olmakla beraber gaye kâr değildir.

d) Yukarıda (ç) bendi gereğince devletin teşebbüs edeceği işler, Partinin yetkili organları tarafından Üniversiteler, ticaret ve sanayi ve ziraat odaları, esnaf ve işçi birlikleri mensupları, iktisat ve maliye mütehassıslarının iştirakiyle kurulacak bir İktisat Şûrasınca tesbit olunur ve adı geçen organın tavsibinden sonra bütün ilgililerin öğrenmelerini sağlamak üzere umumî efkâra arz edilir (1)

e) Partimiz, özel teşebbüslerle devlet teşebbüslerinin eşit şartlar içinde çalışmalarını kanun, tüzük ve kararlarla sağlayacaktır.

Devlet elindeki Ekonomi işlerinde, faydası, belli ve mahdut kişilere inhisar etmemek üzere devletin millî emek ve sermaye ile (Kooperatif ve Anonim) ortaklık yapmasını caiz görürüz.

(1) Bu paragrafta, devletçe girişilecek teşebbüslerin bir iktisat şûrasınca tesbit ve ilân olunacağı öngörülmektedir. Programın bu hükmünün kabulünden bu yana geçen zaman içinde, C.H.P. plânlı kalkınma sistemini memlekete benimsetmek şerefini elde etmiş, plânlı kalkınma bir Anayasa hükmü olarak uygulama alanına girmiştir. Böylece, iktisadi kalkınma plânları, beser yıllık dönemler boyunca, devletin hangi alanlarda hangi teşebbüslere girişeceğini, bunlar dışında kalan geniş özel teşebbüs alanlarında uygulanacak yatırım önceliklerini, yâni özel teşebbüsün hangi işlere girerse daha çok teşvik göreceğini tam bir açıklıkla göstermektedir. Bu konudaki tereddütler plânlı kalkınma sistemi içinde ortadan kalkmış bulunmaktadır.

DEVLETÇİLİK

1 — C.H.P. nin devletçiliği yurt gerçeklerine dayanır :

C.H.P. nin temel ilkelerinden biri devletçiliktir. Bizim devletçiliğimiz, herhangi bir doğmadan, donmuş ve kalıplaşmış nazariyelerinden değil, yurdumuzun gerçeklerinden ilham alan canlı bir ilkedir.

Partimizin kurucusu Atatürk, 1936 yılındaki bir temecinde Türkiye'nin uyguladığı devletçilik sisteminin 19. yüzyıl nazariyelerinden alınarak tercüme edilmiş bir sistem olmadığını belirtmiş ve «bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir» demiştir.

İktisad ilminin son yıllardaki gelişmeleri, demokratik plân-lama tekniğindeki ilerlemeler, gelişmeye muhtaç ülkelerin özellikleri konusundaki yeni incelemeler, her türlü dogmatizmden uzak, pratik ve pragmatik bir kalkınma usulü olarak benimsediğimiz ATATÜRK devletçiliğinin doğruluğunu ve üstünlüğünü daha iyi ortaya koymuştur.

2 — C.H.P. nin devletçiliği hem iktisadî hem sosyal yönleri olan bir ilkedir.

C.H.P. Programının 5. maddesinde, devletçilik ilkemizin açık bir tarifi verilmiş ve sınırları çizilmiştir. 5. maddedeki tarife göre, «devletçiliğimiz millî tarihimizin zaruretlerine, memleketi iktisaden sür'atle kalkındırmak ihtiyacına ve milletimizin yaşama şartlarının sosyal adalet ve sosyal emniyet içinde yükseltilmesi lüzumuna dayanan içtimai ve iktisadî bir prensiptir.»

Bu tarif, C.H.P. devletçiliğinin iki hedefini açıkça ortaya koymaktadır. Bu hedeflerden biri, Türkiye'yi iktisadî bakımdan en hızlı şekilde kalkındırmak; ikincisi de, kalkınmayı sosyal adalet ve sosyal güvenlikle birlikte gerçekleştirmektir.

3 — C.H.P. nin devletçiliği demokratik hürriyetler düzeni içinde uygulanan bir ilkedir.

C.H.P. Türkiye'de demokratik rejimi gerçekleştirmiş olan Partidir.

C.H.P. demokratik rejimi insan haysiyetile bağdaşabilen, insanların hürriyet ve mutluluk içinde yaşamasını mümkün kılan tek idare şekli sayar. Bu sebeble, demokratik rejimi, insan hak ve hürriyetlerini hukuk devletini reddeden, iktisadî kalkınmanın ancak diktacı ve ihtilâlcî usullerle gerçekleştirebileceğini ileri süren bütün doğmatik görüşlerin karşısındadır.

Genel Başkanımız İnönü, 8. Ocak. 1963 günü gençliğe hitaben yaptığı bir konuşmada, C.H.P. nin bu konudaki görüşlerini şöyle özetlemiştir :

«Devrimler ile hürriyetin, hürriyetle kalkınmanın, kalkınmayla sosyal adaletin birlikte sağlandığı bir düzen».

Biz inanıyoruz ki, hızla gelişmeye muhtaç bir ülkede, devletin iktisadî ve sosyal alanlarda geniş faaliyet göstermesi zaruridir. Bunu anlamamak ne kadar hatalı ise, bütün iktisadî faaliyetlerin ve bütün üretim araçlarının toptan devletleştirildiği bir ülkede hürriyetin ve demokrasinin barınabileceğini sanmak da o kadar hatalıdır.

Bu sebeble, C.H.P. nin devletçiliği, modası geçmiş liberalizmden olduğu kadar, hürriyeti yok edici kolektivizm heveslerinden de uzaktır.

4 — Türkiye, tok esirlerin veya aç hürlerin diyarı değil, hür ve tok insanların diyarı olmalıdır.

C.H.P. nin gerçekleştirmek azminde olduğu hür, iletî, siyasî bakımdan olduğu gibi iktisadî bakımdan da güçlü ve bağımsız Türkiye, üç büyük temele dayanacaktır:

a) İnsan haklarına ve hürriyetlere saygılı demokratik hukuk devleti;

b) Plânlı ekonomi düzeni içinde, mümkün olan en büyük iktisadî kalkınmanın gerçekleştirilmesi;

c) Nimet ve külfetlerin dağılımında adaletin sağlanması ve sosyal güvenlik tedbirleri sayesinde her yurddaşın geleceğe güvenle bakması.

C.H.P. nin devletçilik ilkesi de, halkçılık ilkesi de bu üç büyük ülkünün ışığı altında değerlendirilmelidir.

Biz inanıyoruz ki, iktisadî kalkınma, çalışanların sömürülmesi ve büyük halk kütlelerinin sefalete sürüklenmesi pahasına erişilecek bir hedef değildir. İktisadî kalkınma, şiddet ve baskı rejimi ile, diktacı usullerle gerçekleştirilecek bir ülkü de değildir. İnsanlara ekmek vermek için hürriyetlerini ellerinden alan rejimleri reddediyoruz. Aynı şekilde, ekmekten yoksun insanlara, şekilli hürriyetler tanımanın yetersizliğine inanıyoruz. Türkiye'yi hür, tok ve yarınundan emin insanların yaşadığı mutlu bir ülke haline getirmek değişmez amacımızdır.

Biz inanıyoruz ki, hürriyetten, sosyal adalet ve güvenlikten vaz geçmeksizin, hızlı iktisadî kalkınmayı başarmak mümkündür. Bunun yolu, Atatürk devletçiliği, Atatürk balıkçılığı ve Atatürk devrimciliğidir.

5 — C.H.P. nin devletçiliği, tarihi zaruretlere ve millî şartlara uygun olduğu için, canlı bir ilkedir. Devletçi olmadıklarını iddia edenler bile bu ilkenin tesirinden kurtulamamışlardır.

Unutmamak lazımdır ki, içneden ipliğe, demirden çeliğe, kâğıttan cama, şekerden çaya, çimentodan lâstiğe, dokumadan her türlü makine ve kimya sanayiî mamullerine kadar her şeyi dışardan ithale mecbur olan bir Türkiye vardır.

Bu Türkiye'de, kömür madenlerimizden demiryollarımıza, elektrikten havagazına, büyük şehirlerimizin tramvayından suyunu kadar, herşey yabancılar elinde idi.

Bugünkü Türkiye'de ise, millî enerji tesisleri, millî madencilik ve her alanda gitgide gelişen bir millî sanayi vardır. Karada, denizde ve havada millî ulaştırma şebekemiz işlemektedir.

Türkiye, yalnız tarım ürünleri ve ham madde ihraç eden bir ülke olmaktan kurtulup, sanayi mamulleri de ihraç edebilen bir ülke olmak yolundadır.

Bu sonuçlara, «devletçilik», politikamız olmadan erişilmesi tamamiyle imkânsız idi.

C.H.P. nin devletçilik ilkesi o kadar canlı ve o derecede yurt gerçeklerinden doğmuş bir likedir ki, «devlet elindeki fabrikaları özel teşebbüse devredeceğiz» diye iş başına gelenler bile, devletin iktisadî faaliyetlerini kısınamamışlar; yalnız sorumsuz tutumlarıyla,

iktisadî devlet teşekküllerinin idarî ve ekonomik bünyelerini sarsmış ve Devletçiliği, halkçılık özünden yoksun kılmışlardır.

6 — Devletçilik büyük teşebbüslerin kurulmasına imkân vermiştir. Devlet yatırımları Türkiye'nin kalkınmasında bundan sonra da çok önemli bir yer tutacaktır.

Türkiye'deki sanayi tesislerinin, sayı olarak yüzde 33 ü kamu iktisadî teşebbüslerine aittir. Ancak, kamu iktisadî teşebbüslerinin Türkiye'nin toplam sanai üretimindeki payı, bundan çok daha yüksektir. Sanayi alanındaki sabit sermaye yatırımlarının yüzde 48 i devlete aittir.

Bu rakamlar da gösteriyor ki, Türkiye'de geniş sermaye gerektiren büyük tesisler vücuda getirmekte başlıca rol devlete düşmüştür.

Türkiye'de özel teşebbüslerin yatırım imkânlarının yeterli olmadığı bir gerçektir. Finansman imkân'ları, organizasyon gücü, teknik bilgi ve teşebbüs kabiliyeti bakımından özel sektörün toplam yatırım gücünün bir sınırı vardır.

Kalkınma plânının hazırlanmasında özel sektöre düşecek yatırım payı tesbit edilirken özel sektörün geçmiş yıllarda ulaşabildiği en yüksek yatırım seviyeleri gözönünde tutulmuş ve ancak plânın öngördüğü çeşitli tedbirlerin olumlu etkileriyle özel yatırımların her yıl bir önceki yıla göre %11 oranında artabileceği hesaplanmıştır. Hatta lüks mesken gibi alanlarda özel yatırımların kısılması düşünüldüğü için gerçekte mesken alanı dışındaki özel yatırımların yıllık artış oranı %17 olarak tahmin edilmiştir. Bu yüksek bir artış oranıdır. Bu ölçüde bir yıllık artışa ulaşılabilmesi hem devletin özel teşebbüsü geliştirmek bakımından tedbirler almasına hem de özel teşebbüsün büyük gayretine bağlıdır.

Bu tedbirlerin uygulanacağı ve özel sektörün kendisinden beklenen büyük gayreti göstereceği kabul edilerek, plân döneminde özel teşebbüsün bütün alanlarda yapabileceği toplam yatırım, 1961 fiyatlarıyla 24 Milyar olarak hesaplanmıştır.

Kalkınmada gerekli hedeflere ulaşabilmek için aynı süre içinde plâna göre devletçe yapılması zarurî görülen yatırımların toplamı 36 milyara yakındır.

Türkiye'nin şartlarına göre özel teşebbüsün hızlı bir artış göstereceği öngörülen beş yıllık plân döneminde devlet toplam

yatırımların %60 nı bizzat yapmak zorunda bulunmaktadır. Şüphesiz bu yatırımların önemli bir kısmını enfrastürüktür, eğitim ve sağlık yatırımları gibi yatırımlar, bir kısmını da doğrudan doğruya prodüktif olan yatırımlar teşkil etmektedir. Bu açıklama, Türkiye’de devletçiliğin ne kadar kuvvetli ekonomik ve sosyal zaruretlere dayandığını gösterir.

7 — C.H.P. nin Devletçiliği bölgelerarası adaletsizliği ve dengesizliği gidermek amacını da güder.

Devlet bizzat teşebbüslere girişmek, iktisadî faaliyetleri denetlemek, plân disiplini içinde teşebbüslere yön vererek teşvik suretile müdahale etmediği takdirde, bölgeler arasında ekonomik gelişme derecesi ve sosyal şartlar bakımından mevcut olan geniş farklar artmağa devam eder.

Yurdun nisbeten gelişmiş olan bölgeleri ötekilerden daha büyük bir hızla gelişir, gelişmemiş bölgelerdeki özel sermayeler ve imkânlar da, gelişmiş bölgelere doğru akar. Böylece yurt içinde bölgesel dengesizlikler daha da büyük.

İktisadî, sosyal ve kültürel bakımdan, Türkiye’nin bazı bölgelerinin ne büyük mahrumiyetler içinde bulundukları düşünülünce, Devletin bu duruma seyirci kalamayacağı açıkça görülür.

Devletçilik ilkesi C.H.P. nin, bölgelerarası dengesizlikleri imkân nisbetinde ortadan kaldırma yolunda kullanmağa azimli ve kararlı olduğu bir ilkedir. (2).

8 — Devletçilik ilkesi, yeter hızla iş alanları açabilmek ve tam çalışma düzenine geçmek bakımından zaruridir.

Türkiye’nin nüfusu büyük bir hızla artmaktadır.

Yapılan hesaplar, 1962—1977 yılları arasındaki 15 yılda, iş gücümüzde 5.700.000 civarında bir artış olacağını göstermektedir. Türkiye, yılda, yaklaşık olarak, 400.000 kişiye, tarım alanı dışında iş alanları açmadığı takdirde, esasen çok yüklü olan tarım nüfusunun daha da artması gibi bir tehlikyle karşı karşıyadır.

Bu duruma göre iş bulmak zarureti özel teşebbüsün imkânlarını aşmakta, Devlete iktisadî alanda vaz geçilmez görevler yüklemektedir.

(2) Geri kalmış bölgelerimizin kalkınması hususunda C.H.P. sinin icraat ve girişleri ayrı bir broşürde gösterilmiştir.

9 — Devletçiliğin çeşitli uygulama alanlarının tahlili

Kamu iktisadî teşekküllerimizin başında, Devlet Demiryolları ve PTT. gibi hizmeti yapan kuruluşlar gelir. Tamamile liberal ve kapitalist ülkelerde bile, bu hizmetlerin devlet elinde olması tabii sayılır.

İkinci grup olarak, Ziraat Bankası, İller Bankası, Emlâk Kredi Bankası, Halk Bankası gibi, kredi kurumlarını sayabiliriz.

Bu kuruluşların her biri, kamu hizmetleriyle ve yurt kalkınmasıyla yakından ilgili vazgeçilmez bankacılık hizmetleri yapmaktadırlar. Devlet bu görevleri yerine getirmese idi, hiçbir özel teşebbüs, halk yararına devlet kredi kurumlarının yaptığı bu hizmetleri en dar ölçülerle bile başaramazdı.

Bir başka grupta, Toprak Mahsulleri Ofisi ve benzerleri gibi, destekleme ve dağıtım görevi yapan kuruluşları toplayabiliriz.

Bu alanda C.H.P. nin devletçilik ilkesi uygulanmasaydı, milyonlarca Türk köylüsü ve şehirlerimizde yaşayan milyonlarca yurttaş, bir avuç aracının insafına terkedilmiş olacaktı.

Aynı fikir çerçevesi içinde şu noktayı da belirtelim ki, C.H.P. milyonlarca müstahsil yurttaşın çeşitli üretim, kredi ve tarım satış kooperatifleri içinde teşkilâtlandırılması suretile emeklerini değerlendirmeye önem verir. Bu yolda, 1930 lardan bu yana başarılı adımlar atılmıştır. Önümüzdeki yıllarda, Devletin öncülüğü ve desteği ile müstahsil yurtdaşların teşkilâtlanması hızlanarak devam etmelidir.

Kamu iktisadî teşekküllerimizin bir kısmı da Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ve sosyal sigortalar kurumu gibi sosyal güvenlik alanında faaliyet gösteren kuruluşlardır. Türkiye'nin şartları içinde memurun, işçinin ve başka sigortalı yurttaşların kaderini, devlet kuruluşları yerine, özel sigorta sistemlerine terk etmeği ciddi olarak düşünmek mümkün değildir.

Devlet elindeki bu sosyal güvenlik kurumlarının, iktisadî kalkınmada kullanılmak üzere yatırım fonları yaratmak bakımından yaptıkları büyük hizmet de, sosyal alandaki hizmetler kadar önemlidir. (3)

C.H.P. nin Devletçilik ilkesi, ana harp sanayi, ağır sanayi, büyük enerji santralleri, büyük sulama ve bayındırlık işleri, maden kömürü ve petrol başta olmak üzere, başlıca yeraltı servetle-

(3) Özel sigorta kurumları ve bankacılık ile ilgili görüşlerimiz ayrı bir bölümde incelenmiştir.

cini değerlendirmesi alanlarında da aslı görevin devlete aid olduğunu kabul eder.

Bu güne kadar milletce geçirdiğimiz tecrübeler, C.H.P. nin bu görüşündeki isabeti daha iyi ortaya çıkarmıştır. (4)

C.H.P. Eti Bankın, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumunun, kurulmasını öngördüğümüz ve kanun tasarısını Millet Meclisine sunduğumuz Türkiye Elektrik Kurumunun, Türkiye Kömür İşletmelerinin, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının ve onunla kaynaşmasını öngördüğümüz Petrol Ofisinin, Petro-Kimya sanayiinin, demir ve çelik sanayiinin, kâğıt sanayiinin, kimyevi gübre sanayiinin ve beş yıllık kalkınma plânındaki deyimle, «stratejik sanayi» veya «kilit sanayi» durumunda olan bütün sanayi kollarının devlet elile geliştirilmesini, yurt kalkınmasının şartı sayar.

Sigara, çay, bir kısım alkollü içkiler gibi, özel sebeplerle devlet tekelinde olması zaruri sayılan sanayi dalları da devlet işletmeciliğinin bir başka kolunu teşkil eder.

Bunların yanında, dokuma sanayii başta olmak üzere, Sümer Bankın faaliyet alanına giren sanayi kolları, çimento sanayii, gıda maddeleri sanayii gibi, özel teşebbüsle devlet teşebbüslerinin iş ölçüde yan yana bulunduğu büyük bir kesim vardır.

Bu alanda da Yurdumuzun gerçekleri ve tarihi şartlar, Devlete öncülük görevini yüklemiştir.

Türkiye'de «üç beyaz» davasını çözebilmenin çok önemli bir gelişme merhalesi gibi görüldüğü yıllar o kadar uzak değildir. «Üç beyaz» (Un, bez ve şeker) davası geride kalmış ise, bu başarıda, Devletçilik ilkemizin büyük şeref payı olduğunu kimse inkâr edemez.

Doğmatik olmayan C.H.P. devletçiliği, devletin öncülük ettiği dokuma, çimento, gıda maddeleri, inşaat malzemesi, deri ve kunda sanayii gibi geniş alanlarda, tamamen veya kısmen özel sermayeye dayanan teşebbüslerinde devlet işletmelerine paralel olarak gelişmesine yardımcı olmuştur.

Devlet işletmeciliğinin kazandığı tecrübe ve yetiştirdiği insan gücü, özel sektörün gelişmesinde hayati derecede önemli bir unsur olmuştur.

Gerek programımız, gerek iktidarımız zamanında hazırlanıp yürürlüğe konan kalkınma plânımız, devlet elinde olması ön görülen kilit sanayii kollarının dışında, özel teşebbüsün geliştirilmesine önem vermiştir.

(4) Aktüel bir konu olan petrol alanındaki C.H.P. görüşü ayrı bir bölümde taferruati bir şekilde açıklanmıştır.

10 — C.H.P. nin Devletçiliği, yurt kalkınmasında Devlete de özel teşebbüse de yer verir. Devlet, özel teşebbüsün, millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini sağlar.

Meselelere 19. yüzyılın kalıplaşmış nazariyeleri açısından bakımlar, yirminci yüzyılın önemli bir gerçeğini görmezler.

Özellikle, iktisaden az gelişmiş bir ülkede, Devletin iktisadî ve sosyal faaliyetlerinden elini çekmesini ve milletin iktisadî kaderini özel teşebbüslerin kâr gaygısı ile yapacakları faaliyetlere terk edilmesini isteyenler ne kadar yanılıyorlarsa : özel teşebbüsü tamamiyle red ve inkâr eden, Devleti tek işveren haline getirmek isteyen, bütün üretim araçlarını devletleştirerek -özel teşebbüsle birlikte- hürriyet düzenini de yok etmeği iktisadî kalkınmanın tek yolu sanan kollektivist «doğmacı»lar da o kadar yanılmaktadırlar.

Biz inanıyoruz ki, 19. yüzyıldan, hatta ikinci dünya harbinden bu yana, iktisat ilminde, demokratik plânlama tekniğinde, özel teşebbüslerin ve devletçiliğin bünyesinde vukubulan önemli gelişmeler, bu çeşit bir kutuplaşmayı yersiz ve lüzumsuz hale getirmiştir.

Bu gün milletler için sadece kâr mekanizması ile işleyen, her türü sosyal görüşten ve plân disiplininden uzak, dar bir kapitalizm ile; bütün üretim araçlarının kamulaştırılmasını şart sayan, doğmacı ve ihtilâlcî görüşler arasında kesin bir seçme yapma zarureti yoktur.

Bu kutuplar arasında, iktisadî kalkınma, sosyal adalet ve sosyal güvenlik, demokratik hürriyetler gibi hiç biri ötekine feda edilemeyecek hedeflere hep birlikte ulaşmayı mümkün kılan yollar da vardır.

C.H.P. nin devletçiliği, işte bu donmuş kutuplardan uzak bir kurtuluş ve yükselme yoludur.

Bizim devletçiliğimiz, sadece devlet teşebbüsü ve devlet işletmeciliği anlamına gelmez. Bizim devletçiliğimiz, devletin iktisadî faaliyetleri yanında, özel teşebbüsün yapıcı gücüne de yer verir. Hızlı kalkınma ihtiyaç ve zaruretimizi ne tek başına devletin ne de tek başına özel teşebbüsün karşılayamayacağı bir gerçektir. Biz, devlet teşebbüsü ile özel teşebbüsü yan yana, bir birini tamamlayarak, alienk ve güvenlik içinde çalışmalarını hem mümkün hem zarurî görürüz.

C.H.P. Anayasasının 40. maddesine uygun olarak, özel teşebbüsün, Millî iktisadın gerçeklerine ve sosyal amaçlarına uygun olarak yürümesini sağlamak için gerekli tedbirleri almak hususunda

Devleti görevli sayar; bu yönde çalışan ve yatırım yapan özel teşebbüse devletin yardımcı ve destek olmasını ister. Bizim anlayışımıza göre, devletle özel teşebbüsün yan yana çalıştığı alanlarda, Devlet işletmeciliğine her türlü özel teşebbüs imkânını destekleyici, teşebbüs ruhunu baltalayıcı avantajlar sağlamak bahis konusu değildir.

Devletçiliğimizin amaçlarından birisi de, devlet işletmeciliğine özel kesimdeki teşebbüs ruhunu; özel teşebbüse de millî menfaatleri, plân hedeflerini ve sosyal adalet icaplarını göz önünde tutma şuurunu kazandırmaktır.

Partimiz, programının 5. maddesinde açıkça belirtildiği gibi, özel teşebbüs ile devlet teşebbüslerinin eşitlik içinde çalışmalarının sağlanmasına önem verir.

11 — Devletin, özel teşebbüsü faydalı alanlara yöneltmek ve güven içinde geliştirmek için tedbirler alması lüzumuna inanırız.

Özel teşebbüsün, plân hedeflerine ve millî menfaatlere uygun bir şekilde verimli yatırımlar yapmasını kolaylaştırmak; bu amaçla müteşebbislere yol göstermek; kredi, vergi, dış ticaret, gümrük politikası ile millî ekonomiye yararlı, bölgesel adaletsizlikleri azaltıcı teşebbüsleri teşvik etmek ve geliştirmek, devletin görevleri arasındadır.

Kalkınma plânımızın esaslarına da uygun olan bu görüş C.H.P. programında açıkça yer almıştır.

Partimiz programının 5/c maddesinde belirtildiği gibi, C.H.P. «Kamu menfaatlerinin gerektirdiği kayıtlar dışında, özel teşebbüsün tam bir güven ve serbestlik ile çalışmasını sağlayacak tedbirleri almakta devleti vazifeli sayar.»

12 — Devletçilik belirli sınırlara göre uygulanan bir ilkedir.

C.H.P. nin devletçiliği, devlete, sadece önemli ve stratejik alanlarda, kilit noktalarda bizzat teşebbüse geçerek ekonominin «hâkim tepeleri» ni elde tutmak ve millet yararına işleyen bir iktisadî düzen kurmak görevini yüklemekle kalmaz, bizim devletçiliğimiz, programın 5. maddesinde gösterilen bu hayati alanlar dışında kalsa bile, özel teşebbüsün başarmaya imkân bulamadığı veya yeter derecede başaramadığı veya sosyal zaruretilerle ve özel teşebbüs bu alanlarda çalışmaya muktedir oluncaya kadar, devlet tarafından kurulabilmesine, de imkân verir.

Kalkınma plânımızın gereklerine de uygun olan bu görüşün dayanağı şudur : Türkiye, iktisadî ve sosyal kalkınmada zaman ve kaynak israfına katlanabilecek durumda değildir.

Her sanayi memleketlerinde aramızdaki uçurumun kapanmasını tesadüflere terketmemiz imkânsızdır. Bu itibarla, özel teşebbüsün sermaye, bilgi tecrübe veya cesaret noksanı sebebiyle ele alamadığı, fakat millî ekonomi bakımından gecikmenin zararlı olacağı her alanda, devlet teşebbüse girşebilir.

Şu nokta açıkca belirtilmelidir ki, demokratik bir düzende ve plânlı ekonomide, devletin idarecilerin keyif ve heveslerine göre her alana gelişi güzel el atması esasen mümkün değildir. Parlâmento denetimi, kamu oyunun denetimi ve plân disiplini, devlete gereksiz teşebbüs ve müdahalelerden alıkoyar.

Bu sebeplerdir ki, biz, plânlı kalkınma usulünü ve plân disiplini, özel teşebbüsü frenleyen bir usul olarak değil; tam aksine, devletin kısa ve uzun vadede neler yapacağını mümkün olan açıklıkla ortaya koymak suretile özel teşebbüse de ışık tutan bir usul olarak görüyoruz.

Plânlı ekonomide, özel teşebbüs de aradığı güven ve kararlılığı bulur. Geleceği daha iyi hesaplayarak en az riskle en büyük güvenle yatırımlar yapmak imkânına kavuşur.

Uzun vâdeli plânın ve devlet yatırım programlarının tesbitinde, devlet teşebbüsünün sınırını tayin bakımından özel teşebbüsün de bir rolü olacaktır. Özel teşebbüs, kendi sorumluluğunu kavradığı ve teşebbüs gücünü ispat ettiği ölçüde itibar ve mesafe kazanır. (Lüzumundan fazla ürkek, aşırı derecede nazlı ve millî menfaatler bakımından sorumsuz davranırsa, devlet müdahaleciliği alanının gelişmesini isteyenler çoğalır.)

Devletin iktisadî hayata karışmasını, plân yapmasını, sosyal adalet tedbirleri almasını, vergi adaleti sağlamasını, gerekli teşebbüslere girişmesini isteyen; buna karşılık kendisinden beklenen teşebbüs ruhunu göstermeyen, iktisadî ve sosyal sorumluluğunu kavramayan zihniyet Türkiye’de doğmacı ve ihtilâlcî usullerin itibar kazanmasına, bu usulleri savunanlar kadar hizmet etmiş olur.

C.H.P., dürtüst teşebbüs ruhuna sahip, millî ekonominin gelişmesi bakımından sorumluluğunu kavramış, vergisini ödeyen, çalışanların haklarına saygılı, sosyal adaletin zaruretine inanmış müteşebbislerin, «hürriyet içinde kalkınma» düzenini korumak hususunda büyük sorumluluğa ve şeref payına sahip olacaklarına inanırız.

13 — C.H.P. nin devleteciliği 27. Mayıs Anayasasının hedeflerine ulaşmak için de en iyi yoldur.

27 Mayıs Anayasasının anladığı mânada Devlet, sadece jan-

darma görevi yapan ve asayiş sağlayan bir devlet değildir. Milleti iktisadi refaha, yurddaşları sosyal adalet ve güvenliğe kavuşturmakla görevli bir devlettir.

27. Mayıs Anayasasının anladığı manada iktisadi kalkınma, plânsız ve geliş güzel değil, plânlı kalkınmadır; bir avuç insanın değil, bütün zümrelerle bir milletin kalkınmasıdır.

27. Mayıs Anayasasının anladığı mânada sosyal adalet, bir diktatörlük ve şiddet idaresi altında kölelik zincirlerinin paylaşılması değil, hürriyet düzeni içinde refahın paylaşılmasıdır.

C.H.P. nin devletçiliği. 27. Mayıs anayasasının bu esaslarına tamamilen uygundur.

Anayasamıza göre, «Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcında belirtilen temel ilkelere dayanan Millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.» C.H.P. bu ilkeleri bütünü ile benimser.

Anayasamızın 10. maddesine göre, «Devlet, kişinin temel ve hak hürriyetlerini, fert huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasî iktisadî ve sosyal bütün engelleri kaldırır. İnsanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.»

C.H.P. nin devletçiliği ve halkçılığı, anayasanın bu madde ile devlete yüklediği görevlerin yerine getirilmesi amacını güder.

Anayasamızın 40. maddesine göre, «özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.»

C.H.P. nin devletçiliği, millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yönde, özel teşebbüsün güvenlik içinde çalışmasına imkân veren bir devletçiliktir.

Anayasanın 42, 45 ve 48. maddeleriyle, çalışanları korumak, işsizliği önlemek, çalışanlara adaletli bir ücret sağlamak, sosyal güvenlik tedbirlerini geliştirmek görevlerini yüklenen devlet, iktisadî ve sosyal hayata elbette seyirci kalamaz.

Halkın gereği gibi beslenmesini, tarımsal üretimin toplum yararına uygun olarak arttırılmasını sağlamak, toprağın kaybolmasını önlemek tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için Anayasanın 52. maddesi ile görevler yüklenen devlet, tarım alanındaki faaliyetleri de kendi haline terk edemez. (5)

(5) C.H.P. nin Tarım ve Toprak Refokrmu politikası ayrı bir bölümde işlenmiştir.

Anayasamızın 41. maddesi şöyledir :

«İktisadî ve sosyal hayat, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacıyla göre düzenlenir.

İktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksadla, millî tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak devletin ödevidir.»

C.H.P. nin devletçiliği, millî tasarrufu arttıran, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yönelten bir kalkınma metodudur.

C.H.P. nin devletçiliği, kalkınma plânı çerçevesinde yürütülür.

C.H.P. nin devletçiliği demokratik bir metoddur.

C.H.P., devletçiliğin devlet elile bir kaç ferdi zengin etme tarzında uygulanmasını kesin olarak reddeder. Bizim devletçiliğimiz «herkes için, insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamak» amacını güden sosyal bir karakter taşır.

Bu sebeble C.H.P. nin devletçiliği, 27. Mayıs Anayasasının hedeflerine ulaşmak için takip edilecek yolların en iyisidir.

14 — C.H.P. nin devletçiliği «Devlet kapitalizmi» değildir.

Yukarda, C.H.P. devletçiliğinin iktisadî karakteri yanında bir de sosyal karakteri olduğu etraflıca açıklanmıştır.

C.H.P., Devletin iktisadî alana müdahalesinin, bir kaç ferdi zengin etme aracı olarak kullanılmasını kesin olarak reddettiği gibi Devletçiliğin bir çeşit «devlet kapitalizmi» haline getirilmesine de karşıdır.

C.H.P. Hükümetleri zamanında, Devlet teşebbüslerinde sosyal haklara saygı anlayışını daha çok hakim kılmak başlıca çabalarımızdan birini teşkil etmiştir.

Sosyal anlayış bakımından devletin özel teşebbüslere örnek olması gerektiğine inandık ve inanıyoruz. Son yıllarda, toplu sözleşme düzenine ilâve olarak, son derece önemli bir adım daha atılmış, iktisadî devlet teşekküllerinde işçilerin kâra ve yönetime katılmaları kabul edilmiştir.

C.H.P. 440 sayılı kanunla gerçekleştirilen bu ileri uzulün uygulanmasını titizlikle kovalamaya kararlıdır.

C.H.P. için, devletçilik ne donmuş bir ideoloji ne de başlı başına bir gayedir.

C.H.P. için devletçilik, demokratik yoldan, halkçı usûllerle ve sosyal adalete uygun olarak kalkınmanın en etkili aracıdır.

15 — Özel teşebbüsün plân hedeflerine uygun verimli alanlara yöneltilmesi yolunda tedbirler.

C.H.P. Hükümetleri bir yandan lüks konutlardan vergi muafiyetini kaldırırken, öte yandan yeni sanayi yatırımlar yapanlara vergi indirimi tanımıştır.

Bir yandan arsa spekülasyonu kazançlarını azaltıcı vergi tedbirleri alırken, öte yandan geri kalmış bölgelere yatırım yapacakları teşvik için vergi kolaylıkları getirmiştir.

C.H.P. Hükümetleri zamanında; sanayi mamûller ihracını ve Türkiye'nin sanayi kalkınmasını kolaylaştırmak için, ihracatta gelen vergi iadeletini öngören önemli bir kanun kabul edilmiştir.

Özel teşebbüslerin, milli ekonomi bakımından verimsiz alanlardan verimli alanlara doğru kaydırılması amacıyla, sanayi teşebbüs kuranlara uzun ve orta vadeli yatırım ve işletme kredileri sağlamak için yeni bir kredi kurumu kurmuştur.

Dış ticaret, gümrük, vergi ve kredi politikası tamamen yerli sanayinin geliştirilmesi amacına uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir.

C.H.P., sosyal sigortalar kurumunun sanayi kredisi fonunun arttırılmasını öngören çalışmalar yapmış, turizm sanayisini teşvik kredisini genişletmiş, küçük sanat erbabının teşkilatlanmasına ıvâkân veren bir kanun çıkartmış ve bu zümrenin daha verimli şekilde çalışabilmesini kolaylaştıracı yeni kredi kaynakları sağlamıştır.

C.H.P., bu alanda, plân hedeflerine uygun yeni tedbirler de almağa kararlıdır.

16 — C.H.P. Devlet işletmelerinin verimli ve rasyonel çalışmasına önem verir.

Enflasyon ve siyasi baskı yılları, devlet teşebbüslerinin gerek idari gerek ekonomik bünyelerinde büyük tahribat yapmıştı.

Kamu iktisadî teşebbüslerinin verimli ve rasyonel şekilde çalışması yolunda, son İnönü hükümetleri zamanında önemli ve olumlu adımlar atılmıştır.

Birisi, iktisadî devlet teşekküllerinin yeniden düzenlenmesi ile, öteki kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi ile ilgili iki temel

kanun çıkarılmıştır.

Organizasyon, finansman, personel, muhasebe, fiat politikası, gibi konularda köklü islâhata girişilmiş reorganizasyon komiteleri faaliyete geçirilmiştir.

Ayrıca, kamu iktisadî teşebbüslerinin finansmanında kolaylık sağlamak, yatırımların verimli ve plâna uygun şekilde yapılmasını mümkün kılmak amacı ile, bir «Devlet Yatırım Bankası» kurulmuştur.

C.H.P., kamu iktisadî teşebbüslerinin daha verimli şekilde çalıştırılması yolunda yeni tedbirler almağa kararlıdır.

C.H.P. Programının 4 üncü (HALKÇILIK) maddesi :

HALKÇILIK

Madde 4 — Devlet idaresinde halka hizmet esastır.

Partımız, vatandaşlara; öğrenmek ve yetişmek, halinden ve geleceğinden emin olmak, sağlık, sosyal adalet ve emniyet içinde çalışmak ve refahlı bir hayat seviyesine ulaşmak hususlarını hak olarak tanır ve bunların gerçekleşmesi imkânlarını sağlamayı vazife bilir.

Bütün vatandaşları kanun önünde eşit tutar. Hiç bir ferde, hiç bir aileye, hiç bir sınıfa hiç bir cemaate üstünlük tanımaz. Şahıs, sınıf ve zümre tahakkümleriyle savaşmayı vazife bilir.

Çiftçi, işçi, esnaf, sanayici, tüccar, serbest meslek erbabı ve memur gibi çeşitli mesleki ve sosyal zümreleri demokratik topluluğumuzun milletçe ilerlemeyi hedef tutan karşılıklı menfaat ahengi içinde, birbirlerini tamamlayan unsurları olarak tanır. Her zümrenin kendi alanında ilerlemesine çalışır.

HALKÇILIK

Cumhuriyet Halk Partisi halkçıdır.

Siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda, C.H.P. halkın, geniş halk topluluklarının yararını, başka bütün düşünce ve çıkarların üstünde tutar.

C.H.P., «her şey devlet için» görüşünü de, «her şey fertler için» görüşünü de benimsemez.

C.H.P. ye göre, «HER ŞEY HALK İÇİN» dir. Devlet yönetiminde halka hizmet esastır.

Devletin hizmetleri ve ekonomik kalkınma çabaları, halkın mutluluğuna ve refahına ve herkesin kişiliğinin eşit imkân ve şartlar içinde gelişebilmesi ülküsüne yönelmelidir. Devlet, ferdlerin iktisadî faaliyetlerinin millî iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini sağlar.

Bu ilkenin en iyi gerçekleşebileceği rejim, halk egemenliğine dayanan demokratik rejimdir.

C.H.P., demokrasiyi, halkın yalnız seçimlerde oy verip temsilcilerini seçebildiği bir serbest seçim düzeni saymakla yetinmez; C.H.P. nin halkçılık anlayışına göre, demokratik seçme ve seçilme özgürlüğü, belirli sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarla desteklenmelidir.

Bunun içindir ki, C.H.P. :

— Halkın irade serbestliğini ekonomik ve sosyal baskılardan koruyacak;

-- Belirli kişi veya zümrelerin, ekonomik ve sosyal durumları dolayısıyla, imtiyazlara sahip olmasını önleyecek;

— Devlet kesiminde olsun, özel kesimde olsun, çalışanları, kendi çalışma şartlarının ve ücretlerinin düzenlenmesinde söz sahibi kılacak;

— Eğitim imkânlarından yararlanmada fırsat eşitliği sağlayacak;

-- Türk toplumunun sorunlarını sosyal adalet açısından ele alarak, bütün yurtdaşları sosyal güvenliğe kavuşturacak;

— Kamu hizmetlerinden ve kalkınma hamlelerinden yararlanmada bölgelerarası dengesizlikleri giderek adaleti gerçekleştirecek;

— Devlet dairelerinin ve adalet cihazının halk hizmetinde daha veterli ve daha süratli işlemlerini sağlayacak; tedbirlere büyük önem verir.

C.H.P., bu anlayışına uyarak :

-- Sosyal adalet içinde ekonomik gelişmeyi hızlandırıcı bir kalkınma plânı hazırlayıp uygulanmağa başlamasını sağlamıştır;

— Tarımsal ürünleri gereği gibi değerlendirmek ve bu ürünlerin iç ve dış pazarlardaki satışıyla elde edilecek gelirden üretici halkın en geniş ölçüde yararlanmasını sağlamak üzere tedbirler almıştır ve alacaktır;

— Toprağın verimli olarak işletilmesini sağlayacak, çiftçilikle geçime zorunda bulunanlardan, topraksız veya az topraklı olanları yeteri kadar toprağa ve o toprakları verimli bir şekilde işletme araçlarına kavuşturacak bir toprak reformu hazırlamıştır;

— Sosyal güvenliği geliştirmiştir ve daha ileri ölçüde ve daha yaygın olarak geliştirmeğe hazırlanmaktadır;

— Teşebbüs özgürlüğünü, geniş halk topluluklarının, sermayedar veya hissedar olarak ekonomik faaliyete katılabilmelerini ve refah seviyelerini yükseltebilmelerini mümkün kılıcı bir hale getirecek bazı tedbirler almıştır ve bu tedbirleri daha ileri götürmeğe hazırlanmaktadır;

— Çalışanların haklarını koruyucu reformlar yapmış, işçilere toplu sözleşme ve grev haklarının tanınmasını ve güçlü topluluklar halinde örgütlenme imkânını sağlamıştır;

İktisadi Devlet teşekküllerinde işçilerin yönetime ve kâra katılmalarını sağlamıştır;

— Ekonomik ve sosyal politikanın tesbitinde ve uygulanmasında çiftçi, işçi, esnaf, sanayici, tüccar, serbest meslekler, kamu iktisadi teşebbüsleri gibi çeşitli meslekler temsilcileriyle bir danışma ve işbirliği düzeni kurmuştur;

— Eğitim imkânlarından dar gelirli aile çocuklarını daha geniş ölçüde yararlandırmak ve halk ve meslek eğitimini hızlandırmak

üzere yeni hamleler ve reformlar yapmağa kararlıdır;

— Sağlık hizmetlerini halkın, özellikle köylünün ayağına götürme yolunda büyük hamleler yapmıştır;

— Devlet yönetiminde ve adalette halk yararına başlatmış olduğu reformları devam ettirecektir;

C.H.P., toplum düzeninin sınıf ayrılıklarına dayandırılmasını toplum huzuruna ve insanlık onuruna aykırı sayar; Türk halkını sınıf duvarlarıyla bölünmeyen bir bütün olarak görür.

C.H.P. nin bu açıdan aldığı ve alacağı tedbirler :

— Gelir dağılımında âdil ve sıhhatli bir denge sağlayacak;

— Eğitimde ve meslek seçiminde fırsat eşitliğine en geniş ölçüde gerçekleştirerek;

— Türk toplumuna yararlı bütün mesleklerin ve hizmetlerin itibar ve saygı görmesini sağlayıcı şartları hazırlayarak; sınıflaşma eğiliminin giderilmesi hedefine yönelir.

C.H.P. nin sınıf ayrılıklarını reddedişi ve önlemek isteyişi herhangi bir doktrine değil, halkçı bir insanlık ve vatandaşlık anlayışına dayanmaktadır. Bu anlayışımız Genel Başkanımız tarafından şöyle ifade edilmiştir :

«Biz bütün insanlara fırsat eşitliği ve emeğinin karşılığını âdil ölçülerle alabilme imkânı sağlayan, herkesin insanlık onurunu ve insanca yaşayabilme hakkını tanıyıp koruyan bir hürriyet düzenine bağlıyız».